

Profesionalno vojno obrazovanje: izazovi za Oružane snage Republike Hrvatske²

Andrija Kozina

Sažetak

Jedan je od većih izazova s kojima se vojno obrazovanje suočava u društvu kako pronaći rješenje da kadeti³, a kasnije i svi časnici⁴, dobiju u isto vrijeme akademsko i vojno stručno znanje. Nakon završetka formalnog školovanja časnici moraju biti sposobni kritički razmišljati, imati razvijene komunikacijske vještine, ponašati se s integritetom i biti spremni voditi podređene u obavljanju dobivenih zadaća u teškim i često opasnim uvjetima. Vojno obrazovni sustav stalno se razvija i prilagođava kako bi se zadovoljili izazovi koji se stavljaju pred Oružane snage Republike Hrvatske (OSRH). Vojno obrazovanje omogućuje da se vojne osobe (časnici i dočasnici) obrazuju za nove uloge koje ih očekuju u OSRH. Kada promišljamo o vojnom obrazovanju, ne smijemo gledati samo na vojne čimbenike koji na njega utječu, već moramo sagledati sveobuhvatno sve čimbenike koji određuju obrazovanje u cjelini pa i vojno obrazovanje kao dio suvremenog društva. Ono je neizostavni dio društva i pretpostavka njegovog razvitka. Mora ispunjavati ciljeve i odluke demokratskog društva i biti potpora državi

1 Rad je primljen u uredništvo 27. veljače 2017., a prihvaćen za objavu 11. travnja 2018.

2 Stavovi izneseni u ovom radu izražavaju osobno mišljenje autora, nisu službeni stavovi institucije u kojoj autor radi niti se odnose na stanje i odnose u Ministarstvu obrane i Oružanim snagama Republike Hrvatske.

3 U sustavu vojnog obrazovanja za potrebe OSRH pod kadetom se smatra stipendist Oružanih snaga RH koji svoja prava i obveze ostvaruje u skladu s ugovorom potpisanim s MORH-om o školovanju, odnosno stipendiranju na sveučilišnim studijskim preddiplomskim programa koji se provode na Hrvatskom vojnom učilištu „Dr. Franjo Tuđman“.

4 U radu se izrazi koji imaju rodno značenje bez obzira na to koriste li se u muškom ili ženskom rodu, odnose se jednako na muški i ženski rod.

i društvu. Zapravo, glavna mu je zadaća osposobiti časnike da neprestano unaprjeđuju svoj rad i život, a time osiguraju i neprekidan razvoj sebe, vojne organizacije kao i društva u cjelini. Potrebe za obrazovanjem u vojsci stalno rastu zbog sve složenije i naprednije tehnike koja se koristi u novim oblicima operacija, bile one ratne ili različite od ratnih. U ovom radu nastojat ćemo obrazložiti važnost i prepoznatljivost vojnog obrazovanja kao potpore sigurnosti države.

Ključne riječi:

vojna izobrazba, vojna obuka, vojne škole, vojno školovanje

Abstract

Professional Military Education: Challenges Facing the Croatian Armed Forces

One of the most considerable challenges regarding military education is how to develop a permanent solution which simultaneously provides both academic and military expert knowledge to cadets, and later all the military officers. Upon completion of formal education, officers must be capable of critical thinking, have well-developed communication skills, behave with integrity, and be ready to lead subordinates while performing tasks in difficult and often dangerous situations. The military education system is continually improving and adjusting to be more responsive to all the challenges Croatian Armed Forces (CAF) are facing. Military education provides military personnel (officers and NCOs) with essential knowledge for the new roles in CAF. During military education review, it is not enough to take into account only military factors; it is also necessary to reconsider all elements constituting education in general, as well as military education as a part of contemporary society. Military education is an unavoidable part of the society and precondition of its development. As such, it must fulfil objectives and decisions of democratic society, while representing undisputable support for state and society. In fact, its primary task is to enable officers to be able to continually advance their work and life, which allows them constant self-development, development of the military organisation and society as a whole. Requirements for professional military education are continually growing due to a more complex and advanced technique used in contemporary military or non-military

operations. This paper is an attempt to explain the importance and distinctiveness of military education in support of national security.

Key words:

military education, military training, military schools, military study

Uvod

Profesionalno vojno obrazovanje ne bi moglo polučiti željene rezultate da nije usmjereno prema pravilno određenim ishodima učenja koji podupiru potrebne kompetencije djelatnih vojnih osoba. Ono izravno omogućuje da se vojne osobe (časnici i dočasnici) osposobe i pripreme za nove uloge koje im postavljaju oružane snage. Razumljivo je da vojno obrazovanje mora ispunjavati ciljeve i odluke demokratskog društva jer je nesporno da je ono uvijek u potpori države i društva u kojoj se nalazi. Baš zbog navedenog, kada je riječ o vojnom obrazovanju, tada možemo reći da je ono usmjereno obrazovanje s određenom ulogom i ciljem. Ono ima dugu povijest, ali se malo o njoj govorilo. Jedno od najranijih oblika školovanja pojavilo se kao potreba još u drevna vremena kad su Sumerani, Egipćani, stari Grci i Rimljani držali robove. U to vrijeme obučavanje vojnika i postrojbi svodilo se na pojedinačnu obuku u korištenju tadašnjeg naoružanja: mača i koplja. U XVI. stoljeću s jačanjem gradova posebna se pozornost posvećuje vježbovnoj obuci. S razvojem naoružanja i uporabe vatrenog oružja moralo se prijeći na drukčiji oblik obučavanja. Zajednički se obučavalo pješništvo, konjaništvo i topništvo. Obuka se provodila u svim vremenskim uvjetima i na posebno određenim područjima. U XVII. stoljeću obuka se oslanja na stalna pravila i počinju se otvarati vojne škole (Vojna enciklopedija, 1973). U to je vrijeme najkvalitetnije škole imala pruska vojska. Karlo VI. (1685.– 1740.), hrvatsko-ugarski kralj i rimsko-njemački car, 1717. godine ustrojava u Austriji vojnu inženjerijsku akademiju. Časnici i vojnici na akademiji su stjecali znanja i obučavali se u izgradnji rovova, vojnih fortifikacija i zapreka. Sam kralj Fridrik II. Veliki (1712. – 1786.) pisao je i odobravao nastavne planove, a ponekad je provodio i vojne vježbe (Bartl i sur., 2003). U XIX. stoljeću zapovjedni kadar francuske vojske obučava se u postrojbama i vojnim školama. U postrojbama

su časnici pismeno obrađivali teme iz taktike, naoružanja, vojne povijesti i geografije. Vojarna u kojoj se nalazi Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman” na zagrebačkom Črnomercu izgrađena je 1905. kao topnička vojarna i imenovana je u čast cara Franje Josipa (Klemenčić, Čabrić i Ciglar, 2012). Jugoslavenska narodna armija (JNA) nakon Drugog svjetskog rata sustavno je gradila školski sustav prema modelima socijalističkih zemalja (poglavito SSSR-a). U početku su ustrojene tečajevi, a potom su otvarane pojedine oficirske škole i vojna učilišta. Raznim odlukama i zakonima ona postaju vojne akademije. Nakon toga nije bilo važnih promjena sve do početka Domovinskog obrambenog rata (Kovačev, Matijašić i Petrović, 2006).

Tijekom Domovinskog rata 1991. – 1996. Republika Hrvatska obučavala je časnike za borbene operacije u ratu koji nam je bio nametnut. Mnogo se toga promijenilo u OSRH i u našem okruženju od tada. Svijet se stalno mijenja, a s njime i uloga časnika. Vojno obrazovanje, dakle, mora ostati dinamičan, kontinuiran proces te mora odgovoriti na sadašnje potrebe i pokušati predvidjeti one u budućnosti. Kroz cijelo životno učenje časnik se mora stalno razvijati kako bi mogao razviti intelektualnu agilnost te preuzeti proširene uloge koje se pred njega postavljaju u sve dinamičnijem i sve složenijem sigurnosnom okruženju. Kozina (2013a) izdvojio je glavne faze u razvoju vojnog obrazovanja od 1991. do danas: Domovinski obrambeni rat 1991. – 1996., poslijeratno razdoblje 1996. – 2002., razdoblje funkcionalnog preustroja 2002. – 2007., jedinstvena visokoobrazovna vojna ustanova 2007. – 2011., transformacija u visokoobrazovnu i znanstveno-istraživačku ustanovu od rujna 2011. do danas.

Kada je riječ o vojnom obrazovanju, mnogi misle samo na vojnu obuku koja razvija vještine, navike i sposobnosti. Vojna obuka kao termin koristi se i danas kao izraz koji govori o usmjerenosti na praktično obučavanje. Vojno obrazovanje polako napušta tradicionalnu vojnu obuku te se sve više otvara prema društvu i akademskoj zajednici. Uz potporu akademske zajednice spaja se akademsko znanje s vještinama i sposobnostima koje su nužne vojnim osobama. Ne smijemo zaboraviti činjenicu da se vojno obrazovanje provodi samo na Hrvatskom vojnom učilištu uspostavom vojnih studija uz potporu Sveučilišta u Zagrebu.

Nacionalni dokumenti koji utječu na vojno obrazovanje

Za potrebe ovoga rada provedena je analiza sadržaja najvažnijih nacionalnih dokumenata koji određuju zadaću i svrhu Oružanih snaga Republike Hrvatske. Vojno obrazovanje zbog svoje važnosti i posebnosti temelji se na najvažnijim nacionalnim dokumentima. Pokušat ćemo prikazati povezanost nacionalnih dokumenta i profesionalnog vojnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj.

- **Ustav Republike Hrvatske** (Hrvatski sabor, 1990) krovni je nacionalni dokument s kojim moraju biti usklađeni svi zakoni. Ustav u poglavlju Temeljne odredbe (članak 7, stavak 1) definira glavnu zadaću Oružanih snaga: „Oružane snage Republike Hrvatske štite njezin suverenitet i neovisnost te brane njezinu teritorijalnu cjelovitost.” U st. 10 i 11 navodi se da se Oružane snage mogu koristiti kao pomoć policiji i drugim državnim tijelima, a također se mogu koristiti kao pomoć u protupožarnoj zaštiti, spašavanju i nadzoru i zaštiti prava Republike Hrvatske na moru.
- **Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske** krovni je nacionalni dokument o politici nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske i ishodište je drugim, slijednim strateškim i razvojnim dokumentima koji govore o nacionalnoj sigurnosti. Strategija nacionalne sigurnosti (Hrvatski sabor, 2017) u poglavlju A. Sigurnost stanovništva, teritorijalni integritet i suverenitet Republike Hrvatske navodi: „Provodit će se kontinuirana izobrazba i obuka zaposlenika u sustavu javne sigurnosti, tijelima sigurnosno-obavještajnog sustava i sektoru privatne zaštite, kao i uvođenje suvremenih organizacijskih modela i tehnoloških dostignuća u svim tijelima javne vlasti. Razvijat će se sustavan pristup upravljanja znanjima u svim organizacijama. Ovladavanjem novim znanjima i tehnologijama, kao i boljim poznavanjem domaćeg i međunarodnog sustava zaštite ljudskih prava i prava nacionalnih manjina, omogućit će se uspješnije suočavanje sa sve složenijim prijetnjama i izazovima, osobito u kibernetičkom području.” Isto tako, u Strategiji nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske prepoznata je važnost obrazovanja u poglavlju Razvoj države uprave po mjeri građana i strateško komuniciranje,

gdje se navodi: „Uvođenjem temeljitih promjena u sustav odgoja i obrazovanja poboljšat će se otkrivanje i razvoj potencijala mladih osoba te razvoj znanja i vještina s posebnim naglaskom na informacijsku, digitalnu i tehnološku pismenost, kao i usklađivanje sa zahtjevima tržišta radne snage. Aktivirajući potencijale mladih osoba, sustav odgoja i obrazovanja izgrađivat će pojedince koji su sposobni razvijati društvo i prilagođavati se promjenama. Koncept cjeloživotnog obrazovanja promovirat će se kao potreba i model obrazovnog sustava.” Isto tako, ističe se da obrazovanje ima jednu od najvažnijih uloga u očuvanju hrvatskoga nacionalnog identiteta.

- **Strategija obrane** temeljni je konceptualni dokument kojim se dugoročno uređuje angažiranje raspoloživih obrambenih resursa u odgovoru na sigurnosne izazove (Hrvatski sabor, 2013a). U Strategiji obrane (Vlada RH, 2002) pod točkom 5.1.1. navodi se: „Republika Hrvatska mora i ubuduće održavati i razvijati snage sposobne za izvođenje modernog tipa združenih borbenih operacija u obrani vlastitog teritorija. Vojne sposobnosti moraju zadovoljiti kriterije fleksibilnosti i brzog reagiranja.”

Iz navedenih nacionalnih dokumenata jasno se može vidjeti da je mjesto i uloga Oružanih snaga Republike Hrvatske, osim zaštite suvereniteta i neovisnosti Republike Hrvatske, pomoć državljanima RH u prirodnim nepogodama i katastrofama, kao i u većim požarima. Isto tako se navodi važnost obrazovanja pri izgradnji posebnih znanja i vještina koji su nužni u današnjem suvremenom društvu. Posljednjih godina dolazi u većini europskih zemalja do promjena u vojnom obrazovanju. Povećan je interes za njihovu etičku i moralnu perspektivu, na što nedvojbeno utječu globalizacija, znanstveni i tehnološki razvoj, međunarodni ekonomski poredak, položaj obitelji u društvu, prilagođivanje nacionalnih školskih sustava parametrima koje je odredila Europska unija, brz protok informacija, pojava raznih oblika netolerancije, velike migracije i dr. Očito je da je potrebno steći više različitih kompetencija za radnje i postupke u suvremenom vojnom okružju, koje je sve složenije i odgovornije. Potrebne kompetencije razvijaju se u početnoj civilnoj izobrazbi, vojnom školovanju i svakom daljnjem profesionalnom usavršavanju temeljenom na formalnom, neformalnom i informalnom

obrazovanju. Samim time možemo naglasiti da se mijenja svrha vojnog obrazovanja. Ono postaje sinergija akademskog znanja i vojnih vještina i sposobnosti. Taj trend prate i svi nacionalni dokumenti koji utječu na vojno obrazovanje.

Vojno obrazovanje - mjesto i uloga

Kao i brojne međunarodne institucije, poput Svjetske banke, Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), Organizacije Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO), Europske komisije (EC) i drugih, i vojno obrazovanje također ima jasno određene ciljeve. Isto tako, sve je podložnije događanjima na globalnoj sceni. Dosadašnji nastavni planovi i programi vojnih škola usklađuju se s Bolonjskom deklaracijom, NATO-ovim smjernicama za obrazovanje i individualnu obuku *Bi-SC Education and Individual Training Directive* (E&ITD) 075-007 (NATO, 2015) i dokumentom EU-a *Compendium of the European Military Officers Basic Education* (Paile, 2011). Cilj je odrediti procese i procedure koji podupiru zajedničko vojno obrazovanje članica NATO-a. Usklađivanja su provedena zato da se postigne uravnoteženost obrazovanja u vojnim školama koje su u Europskoj uniji ili u članicama NATO saveza.

Usklađivanje nastaje zato što časnici suvremenih oružanih snaga rade, žive i međusobno komuniciraju i sudjeluju u međunarodnim operacijama po cijelom svijetu. Stoga je vrlo važno polaznike vojnog obrazovanja osposobiti za razumijevanje i sudjelovanje u raspravama o složenim društvenim, političkim, ekonomskim i ekološkim pitanjima. Kod vojnih je osoba nužno razvijati osobnost suvremenog demokratskog građanina, koji će biti spreman braniti domovinu i sudjelovati u međunarodnim vojnim operacijama i misijama za doprinos sigurnosti i miru na globalnoj razini.

Za vojno obrazovanje možemo reći da je ono stalan proces koji ostvaruje sljedeće ciljeve: stjecanje znanja, vještina i navika, odnosno stjecanje kompetencija važnih za rad i život časnika. Puljiz i Živčić (2009) ističu da je obrazovanje skup aktivnosti s ciljem razvoja znanja, moralnih vrijednosti i razumijevanja, koji su potrebni pojedincu u svim aspektima života. Vojnim

obrazovanjem omogućava se kadetima i časnicima razumijevanje misija, ciljeva, tradicija i ideja vojne organizacije, kao i društva u kojem žive i rade. Ono razvija znanja, vještine, sposobnosti i odgovornosti (kompetencije) koje su potrebne djelatnim vojnim osobama za dobivenu zadaću. Kako bi mogli jasno odrediti pojam vojnog obrazovanja, potrebno je uzeti u obzir i određivanje obrazovanja u NATO-u. Dokument *Military Decision on MC 0458/3* (NATO, 2014:p.7) opisuje obrazovanje kao sustavno poučavanje pojedinaca koje će poboljšati njihovo znanje i vještine te razviti kompetencije. To je, nadalje, razvojna aktivnost koja pojedincima omogućuje donošenje razumnog odgovora na nepredvidivu situaciju. Iz navedene je definicije vidljivo da se u NATO-u obrazovanje povezuje samo s pojedincem. Pielmus (2013) ističe najvažnija načela i ključne elemente na kojima se temelji ustroj i rad vojnih organizacija (škola): racionalna i formalna struktura organizacije, stroga centralizacija i jedinstvo zapovijedanja, konformizam i stega, jak društveni nadzor, očuvanje i opstanak tradicionalnih vrijednosti i prakse specifične za časničku karijeru i integracijski potencijal. Ne smijemo zanemariti „... da je svrha svake organizacije (pa i vojne), državne ili privatne, proizvesti kvalitetan proizvod ili izvršiti kvalitetnu uslugu.” (Glasser, 1994:p.13). Prema navedenom, možemo reći da je vojno obrazovanje zapravo sustavno osmišljeno i organizirano poučavanje vojnih osoba, koje će poboljšati njihovo znanje i vještine, sposobnosti, samostalnost i odgovornost te razviti njihove kompetencije za donošenje pravilnih odluka u različitim situacijama.

Purković i Bezjak (2015) napominju da su rapidan rast i raznolikost tehničko-tehnoloških spoznaja svake godine sve veći. Neka predviđanja upozoravaju na to da vojne spoznaje zastarijevaju još brže, pa bi se vojno obrazovanje trebalo pripremati za djelatnosti i tehnologije koje još ne postoje ili nisu još u upotrebi u Oružanim snagama. „Vojno je obrazovanje, kao i cijelo obrazovanje u Republici Hrvatskoj, pod utjecajem brojnih promjena.” (Kozina, 2013b:p.37). Stoga brz razvoj znanosti i nezaustavljivi tehnološki napredak dovodi do nužne potrebe sjedinjavanja vojne obuke s akademskim znanjem. „Brze i česte promjene u svijetu zahtijevaju cjeloživotni razvoj osobnih, socijalnih i profesionalnih kompetencija pojedinaca (posebno vojnika) pa su suvremena društva suočena s nužnim promjenama u području obrazovanja” (Ćalina i sur., 2012:p. 3). Uprava za kopnenu vojsku Ministarstva obrane SAD-a ističe

da su se značajke vojnih sukoba promijenile i ne smiju se zanemariti: (1) Sukobi se vode među ljudima, umjesto oko ljudi. (2) Vlade država u kojima izbijaju sukobi nemaju ni sposobnost ni volju za njihovo rješavanje ili sprječavanje. Zbog toga moramo osposobiti svoje vojnike da rade s takvim vladama, pomoći im stvoriti povoljne uvjete za sigurnost i izgradnju vlastitih vojnih i civilnih kapaciteta. (3) Za operacije nužno je međunarodno partnerstvo kako bi se izbjegli sukobi koji proizlaze iz društvenih, ekonomskih i kulturnih uvjeta. (4) Sudionici u sukobu, osobito nevladini, često djeluju prikriveno ili uz pomoć susjednih zemalja. Nisu obvezani međunarodno priznatim normama ponašanja i otporni su na tradicionalna sredstva odvraćanja. (5) Hibridne prijetnje sve su učestalije i dinamičnije, nastaju kombinacijom konvencionalnih, nekonvencionalnih i nepravilnih terorističkih sposobnosti. (6) Sukobi postaju nepredvidljivi. Nastaju iznenada, neočekivano, brzo se šire i nastaju te se razvijaju na neočekivanim mjestima. (7) Brzina širenja informacija o sukobu putem društvenih mreža dodatno usložnjava sukob (HQ Department of the Army, 2009:pp.1-2).

Tatalović i sur. (2009) proveli su analizu visokoškolskoga obrazovanja u državama članicama NATO-a i državama jugoistočne Europe te ističu da je uočena tendencija napuštanja tradicionalnoga i zatvorenoga vojnog obrazovanja te da sadašnje vojno obrazovanje mora biti prilagođeno novim oblicima ratovanja i samom razvijanju širega sveučilišnog obrambenog obrazovanja. Slično tomu, Barić i sur. (2003:p.179) navode da obrazovanje pojedinca u vojsci mora biti prilagođeno potrebi osjetljivosti i snošljivosti prema nacionalnim, vjerskim i kulturnim razlikama, potrebi posredovanja i zajedničkog rada s lokalnim i međunarodnim civilnim strukturama. Iz istraživanja koje je provela američka vojska o profesionalnom vojnom obrazovanju (*Professional Military Education – PME*), došlo se do sljedećih zaključaka: profesionalno vojno obrazovanje mora biti spremno predvidjeti sadašnje i buduće izazove te im se prilagoditi, pojavila se potreba za dodatnim zajedničkim i specifičnim temama koje bi se trebale obrađivati u vojnim školama, moraju se koristiti iskustva iz naučenih lekcija, časnici se moraju pripremati za združene vojne operacije, profesionalno vojno obrazovanje mora biti usklađeno s vojnim potrebama i mora osposobiti časnike za samostalno donošenje odluka i preuzimanje odgovornosti za njihovu

provedbu, kurikulum vojnog obrazovanja mora biti podložan promjenama kako bi uspio odgovoriti na buduće izazove te se mora poboljšati nastavna praksa i moraju se usvojiti zahtjevniji standardi suvremenih nastavnih metoda (Committee on Armed Services, 2010).

Vojnim obrazovanjem kadeti razvijaju potrebne kompetencije koje utječu na izvršenje dobivenih zadata (ratnih ili neratnih). Zapravo, vojno obrazovanje polaznicima vojnih studija treba omogućiti razvoj općih i vojnih vještina koje će im pomoći u daljnjem radu. Fountain (1999) jasno je istaknuo sljedeće vještine: suradnja i zajedničko djelovanje u svrhu ostvarenja zajedničkog cilja, suradnički način rada, sposobnost analiza pojava i njihovih posljedica, prepoznavanje predrasuda, stereotipa i egocentričnih stavova, kritički promišljati o raznim informacijama koje su nam dostupne, mogućnost razumijevanja stavova, načina života i vjerovanja drugih, preuzimanje odgovornosti za vlastite postupke i dr. Za postizanje kompetencija potrebnih za rad nužno je školovati kadeta koji će kao časnik biti spreman odgovoriti na sve postavljene izazove. Kurikulum vojnog obrazovanja treba adekvatno pripremiti kadete za njihovu izloženost potpuno novom okruženju, različite spektre operacija i rad u međunarodnim zapovjedništvima u sastavu NATO, EU ili UN postrojbi. Suvremeno vojno obrazovanje ponovno stavlja polaznika (kadeta) u središte zbivanja te ga nastoji osposobiti za rad u turbulentnom, brzom i promjenjivom vremenu. Smerić (2002) ističe da su narasle složenosti profesionalne uloge vojnika, dočasnika i časnika. Zbog sve veće složenosti javlja se potreba za stjecanjem brojnih novih vještina i znanja koja zahtijevaju nove netradicionalne vojne operacije (hibridno ratovanje, operacije različite od ratnih, stabilizacijske operacije i sl.).

U današnjem vojnom okružju gdje već vladaju novi ratovi i peta generacija rata⁵, hrvatska se vojska mora prilagoditi novim izazovima koje se pred nju postavljaju te se transformirati u malu, sofisticiranu, brzo pokretljivu

5 Ukratko, teorija tvrdi da se rat razvio kroz četiri generacije: mnogobrojno ljudstvo (Napoleonovi ratovi), jaka vatrena moć (Prvi svjetski rat), dobar manevar (*Blitzkrieg*, Drugi svjetski rat) i korištenje snage pobunjenika u području operacije (borba protiv terorizma) (Echevarria, 2005). Neki vojni stručnjaci smatraju petu generaciju rata kombinacijom gerilskog ratovanja i barbarstva u kojem kriminalna udruženja, računalni hakeri i teroristi igraju važnu ulogu (Madsen, 2015).

vojsku koja je u vrlo kratkom roku sposobna odgovoriti na sve postavljene izazove u zemlji ili inozemstvu. Da bi to uspjela, potrebna joj je potpora profesionalnog vojnog obrazovanja, ali i opće i specijalističke vojne izobrazbe. Vojno obrazovanje odnosi se samo na vojne studije (obrazovanje kadeta), a vojna izobrazba na četiri razine vojne izobrazbe s kojom se postižu stručne i praktične vještine časnika koji polaze vojne škole.

Vojna izobrazba

Anić i sur. (2003:p.509) navode da je izobrazba zapravo „...postupak usvajanja znanja posebnim putem za određenu svrhu; specijalni tečaj”. Puljiz i Živčić (2009) navode da se izobrazbom smatra sustavno poučavanje koje razvija kompetencije povezane uz stručne i praktične vještine te da se razlikuje od obrazovanja. Zapravo, moglo bi se reći da je vojna izobrazba trajni proces usvajanja znanja, vještina i sposobnosti vojne osobe koja se provodi kroz stručno usmjereno sustavno stjecanje znanja i vještina. Zbog toga se vojna izobrazba provodi samo u vojnim školama, i to kao slijedno-rastuća⁶ i specijalistička⁷. U vojnoj izobrazbi možemo prepoznati dva osnovna podtipa izobrazbe. To je opće vojna izobrazba i specijalistička vojna izobrazba. Opće vojna izobrazba obuhvaća sva potrebna znanja i vještine koje su nužne za sve vojne osobe, a specijalistička vojna izobrazba samo znanja i vještine koje su potrebne samo vojnim osobama koje rade na sofisticiranim sustavima ili u specifičnim uvjetima.

Osim navedenih vještina, vojne osobe moraju mnoge vještine dovesti do automatizacije⁸, pretvoriti ih u navike, provoditi ih ne razmišljajući o njima. To su vještine korištenja osobnog i zajedničkog naoružanja i raznog oruđa. Zapravo, to su radnje i postupci koje vojnici moraju ponavljati kontinuirano

6 Slijedno-rastuća vojna izobrazba osposobljava vojnu osobu za obnašanje dužnosti određene razine odgovornosti i provodi se kroz četiri razine dočasničke i četiri razine časničke izobrazbe (Hrvatski sabor, 2013b).

7 Specijalistička vojna izobrazba osigurava stjecanje potrebnih znanja i vještina za obnašanje dužnosti određene vojnostručne specijalnosti (Hrvatski sabor, 2013b).

8 U američkoj vojsci u tu svrhu primjenjuje se „dril” (engl. *military drill*).

i mnogo puta. Možemo zaključiti da se velikim brojem ponavljanja jednostavne vještine mogu dovesti do automatizacije. Složene vještine, kao što su upravljanje vatrom na paljbenom položaju, zapovijedanje postrojbom, izrada ratnih planova, zapovijedanje konvojem i sl. ne mogu se uvježbati do automatizacije, ali radnje i postupci od kojih se sastoje te složene vještine mogu, što je jedan od čimbenika za njihovu ispravnu provedbu. Ponavljanje je i danas jedna od važnijih metoda usvajanja znanja. Stara latinska izreka *repetitio est mater studiorum* (ponavljanje je majka učenja) još uvijek ima veliku vrijednost. Ponavljanje gradiva trebalo bi provesti ne duže od tri dana, jer su istraživanja pokazala da nakon dva dana dolazi do postupnog zaboravljanja, ispočetka sporije, a kasnije sve brže.

Pravilnikom o izobrazbi (Ministarstvo obrane, 2017) definirane su sve izobrazbe i vrste školovanja koje se provode u OSRH ili izvan njih za potrebe OSRH. Izobrazbama u smislu Pravilnika smatraju se sljedeće:

- slijedno-rastuće dočasničke i časničke izobrazbe na Hrvatskom vojnom učilištu
- funkcionalne izobrazbe koje se provode u okviru ustrojstvenih jedinica Oružanih snaga i u civilnim obrazovnim ustanovama i znanstvenim organizacijama u Republici Hrvatskoj
- učenje stranih jezika u vojnim i civilnim obrazovnim institucijama
- međunarodna vojna izobrazba
- stručna osposobljavanja i usavršavanja koja se provode u civilnim obrazovnim ustanovama i znanstvenim organizacijama u Republici Hrvatskoj.

Isto tako, sama uloga vojne izobrazbe definirana je u Zakonu o službi u Oružanim snagama i jasno je određena:

„... (2) Vojna izobrazba je trajni proces usvajanja znanja, vještina i sposobnosti vojne osobe tijekom školovanja, obuke i drugih oblika usavršavanja i osposobljavanja.

(3) Vojna izobrazba je sastavni dio profesionalnog razvoja vojnih osoba, a provodi se na Hrvatskom vojnom učilištu, u središtima za obuku Oružanih snaga te u vojnim i civilnim institucijama u Republici Hrvatskoj i inozemstvu” (Hrvatski sabor, 2013b).

Vidljivo je da Zakon o službi ne prepoznaje vojno obrazovanje kao pojam. Po našem mišljenju to je radi toga jer se tek 2014. godine osnivaju vojni studiji kroz koje se provodi vojno obrazovanje.

Vojne škole

U Republici Hrvatskoj ustrojeni su u listopadu 1991., početkom Domovinskog rata, početni oblici izobrazbe časnika organiziranjem časničkih tečajeva. Na tim je tečajevima počela izobrazba časnika pješništva, topništva, inženjerije i protuzračne obrane. Prednost školovanja imali su časnici pripadnici Zbora narodne garde koji su dolazili s bojišta. Da bi se podigla kvaliteta vojne izobrazbe, ustrojen je krajem 1991. godine u vojarni u Ilici 256b Časnički centar HV-a. U njemu su bili objedinjeni različiti kratki tečajevi za zapovjednike postrojbi veličine bojne i brigade Zbora narodne garde. Prva vojna škola koja je ustrojena 1992. bila je Dočasnička škola⁹. Te je godine ustrojen i Mornarički nastavni centar u Splitu¹⁰ i Zrakoplovno nastavni centar u Zadru¹¹.

Polaznici vojne izobrazbe nakon što bi stekli osnovno vojno znanje, vraćali bi se u svoje postrojbe i primjenjivali ga u vojnim operacijama za oslobađanje okupiranog područja. Hrastović (2005:p.109) navodi da je izobrazba dočasnika i časnika u početku trajala samo deset do petnaest dana, a postupno se produljivala i na mjesec dana. Od kraja 1992. izobrazba časnika i dočasnika traje tri i šest mjeseci. Takav se oblik trajanja izobrazbe zadržao sve do kraja Domovinskog obrambenog rata. Nakon demobilizacije i smanjenja broja pripadnika Oružanih snaga Republike Hrvatske javila se potreba za školovanjem časnika i dočasnika na jednom mjestu. Časnički centar Zagreb postaje temelj za ustrojavanje Hrvatskog vojnog učilišta „Petar Zrinski” 1997. godine. Preustrojem su se stvorili uvjeti za razvijanje različitih oblika vojne izobrazbe. „Usporedno s razvojem postrojbi, postavljao se i zahtjev za

9 Dočasnička škola imala je zadaću da obučava dočasnike za potrebe Hrvatske kopnene vojske. Godine 1993. premještena je u Jastrebarsko.

10 Mornarički nastavni centar u Splitu imao je zadaću školovanja dočasnika i časnika za potrebe Hrvatske ratne mornarice.

11 Zrakoplovno nastavni centar u Zadru imao je zadaću školovanja dočasnika i časnika za potrebe Hrvatskog ratnog zrakoplovstva i protuzračne obrane.

razvitkom ostalih ustanova hrvatske vojske pogotovo onih koje su služile obuci i izobrazbi." (Jug, 2005:p.81). Svaka škola, pa tako i vojna, stalno traga za uspješnim i lako mjerljivim načinima izobrazbe (metodama i postupcima). Vojne škole moraju biti učinkovite te zadovoljavati potrebe svih sudionika, od nalogodavca, polaznika, nastavnika i ostalih sudionika vojne izobrazbe. Vojno školovanje nalazi se pod skrbi države te se časnici i dočasnici školuju u vojnim školama na teret proračuna. Kozina napominje da je jedan od većih izazova vojne izobrazbe "...zajednička izobrazba civilnog i vojnog osoblja koja se temelji na sveobuhvatnom pristupu" (Kozina, 2013a:p.139).

U skladu sa Strateškim pregledom obrane (Vlada RH, 2013) Hrvatsko vojno učilište transformirat će se u visokoobrazovnu ustanovu usklađenu s propisima koji uređuju visoko obrazovanje i znanstvenu djelatnost u Republici Hrvatskoj te u skladu s procesima Bolonjske deklaracije i nastojanjima NATOa za primjenu najviših akademskih standarda u području vojne izobrazbe. U skladu s Dugoročnim planom razvoja Oružanih snaga Republike Hrvatske 2015. - 2024. (Hrvatski sabor, 2014) Hrvatsko vojno učilište provodit će izobrazbu za potrebe Oružanih snaga i nadležno je za znanstveno-istraživačku djelatnost. Njegove će ustrojstvene jedinice biti Zapovjedništvo, Dekanat, Centar vojnih škola „Petar Zrinski“, Centar za obrambene i strateške studije „Janko Bobetko“, Središte za strane jezike „Katarina Zrinska“ i Dom HVU-a. U sklopu Centra vojnih škola „Petar Zrinski“ bit će: Ratna škola „Ban Josip Jelačić“, Intergranska zapovjednostožerna škola „Blago Zadro“ i Časnička škola „Andrija Matijaš Pauk“ (Kadetska bojna, Satnija Temeljne časničke izobrazbe i Satnija Napredne časničke izobrazbe) te Dočasnička škola „Damir Tomljanović Gavran“.

Zaključak

Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“ stare planove i programe prilagođuje novim standardima, vrijednostima, svrsi i kompetencijama. Profesionalno vojno obrazovanje, da bi bilo aktualno, stalno se mora usklađivati s važećim nacionalnim dokumentima i novim smjernicama za osnovnu obuku časnika u NATO-u i EU-u. Hoće li vojno obrazovanje uspjeti nametnuti profesionalnost i nove vrijednosti koje se postavljaju kao izazov

vojnog školovanju? Iako problem nije toliko inicirao stručne skupove i rasprave, sve je veće nastojanje Hrvatskog vojnog učilišta da se usredotoči na najvažnije. To se moglo vidjeti organizacijom okruglog stola na temu što bi se moglo staviti pod novi kurikulum vojne izobrazbe. Istodobno, ostavlja se prostor za neke dodatne programske inicijative i stalno usavršavanje vojnog kurikuluma. Za kvalitetno obrazovanje časnicima se mora omogućiti usavršavanje i cjeloživotno obrazovanje. Za izgradnju dobro obrazovanog, samostalnog i odgovornog časnika i dočasnika vojska treba koristiti i sveučilišne kapacitete za formalno, informalno i neformalno obrazovanje. Za kvalitetno obrazovanje časnicima se mora omogućiti usavršavanje i cjeloživotno obrazovanje te moraju imati širok raspon mogućnosti i prilika za svoje usavršavanje. Samo takvo okružje omogućit će im da steknu znanja, vještine, sposobnosti i odgovornosti koji su im nužni za preispitivanje proturječnih tvrdnji i perspektiva na koja mogu naići u svom vojnom razvoju. Oni moraju postati kritični konzumenti postojećeg znanja, kao i stvaratelji novog. Znanja, vještine, sposobnosti i odgovornosti koje su stekli potrebni su im za budući rad, a samo ih široko i demokratsko obrazovanje može za to pripremiti. Moralna i politička pitanja dio su samog rata, a ne zasebna pitanja koja se mogu zanemariti. Časnici će morati razumjeti političke dimenzije rata i složenost civilno-vojnih odnosa. Svaki vojni kurikulum mora sadržavati barem neki element klasičnog liberalnog obrazovanja kako bi pripremio časnike za vještine ratne umjetnosti, kao i umjetnosti slobode. Obrazovanje raznolikih, dobro obrazovanih časnika, koji su „naoružani“ vještinama kritičkog razmišljanja, mora biti najvažniji doprinos koji Hrvatsko vojno učilište može učiniti za potrebe razvoja hrvatske vojske.

Literatura

- Anić, V. i sur. (ur.) (2003.) Hrvatski enciklopedijski rječnik. Zagreb: Novi Liber
- Barić, R., Barišić, A. i Mareković, M. (2003) *Hrvatska vojska u eri globalizacije (ili globalizacijske) politike*. Zagreb: DEFIMI.
- Bartl, J., Jedlicka, M., Nielsen, C.C., Schmidl, E.A. i Stierschneider, F. (2003) *Viribus Unitis: Austrian National Defence Academy in Vienna*. Vienna: National Defence Academy.

Committee on Armed Services. (2010) *Another Crossroads? Professional Military Education Two Decades After The Goldwater-Nichols Act and The Skelton Panel*. U. S. House of Representatives, Subcommittee on Oversight & Investigations.

Ćalina, N., Dijanošić, B., Gefferth, E. i Martinko, J. (2012) *Kako uspješno poučavati odrasle*. Zagreb: Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. Dostupno na: <http://www.asoo.hr/UserDocsImages/projekti/mreza/Kako%20uspje%C5%A1no%20pou%C4%8Ddavati%20odrasle.pdf> [Učitano 12. 12. 2017.]

Echevarria, J. A. (2005) Fourth-generation war and other myths. Dostupno na: <http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil/pdf/files/pub632.pdf> [Učitano 25.3.2012]

Fountain, S. (1999) *Education for development – A teacher's resource for global learning*. London: Hodder & Stoughton

Glasser, W. (1994) *Kvalitetna škola: škola bez prisile*. Zagreb: Educa.

HQ Department of the Army. (2009) *Army Culture and Foreign Language Strategy*. Dostupno na: https://usacac.army.mil/sites/default/files/documents/cace/LREC/2009_Army_Culture_and_Foreign_Language_Strategy_ACFLS.pdf [Učitano 8. 1. 2018.]

Hrastović, I. (2005) Zapovjedno-stožerna škola "Blago Zadro" – izobrazba najviših časnika HV-a tijekom Domovinskog rata. *Polemos*. 8(1-2), 105–149.

Hrvatski sabor. (1990) Ustav Republike Hrvatske. Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.

Hrvatski sabor. (2013a) Zakon o obrani. Narodne novine, br. 73/13, 75/15, 27/16.

Hrvatski sabor. (2013b) Zakon o službi u OS RH. Narodne novine, br. 73/13.

Hrvatski sabor. (2014) Dugoročni plan razvoja Oružanih snaga Republike Hrvatske 2015. – 2024. Narodne novine, br. 151/14.

Hrvatski sabor. (2017) Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske. Narodne novine, br. 73/17.

Jug, D. (2005) Izobrazba djelatnih časnika Hrvatske vojske od rujna 1992. do prosinca 1993. na HVU KoV "Petar Zrinski", *Polemos*, 8(15-16), 63-84.

Klemenčić, K. Čabrić, V. i Ciglar, S. (2012) *Od Mandalice do Mitnice: sličice iz prošlosti Črnomerca*. Zagreb, Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: https://issuu.com/knjiznicegradazagreba/docs/od_mandalice_do_mitnice [Učitano 8. 9. 2015].

Kovačev, S. Matijaščić Z. i Petrović J. (2006) Nastavno-obrazovni resursi i kapaciteti JNA. *Polemos*, 9(17), 45-75.

Kozina, A. (2013a) Hrvatsko vojno učilište – ustroj i uloga. *Anali za povijest odgoja*. 12(2013), 129-141.

Kozina, A. (2013b) Interkulturalne kompetencije vojnih nastavnika. *Andragoški glasnik*. 17(30), 37-48.

Madsen W. (2015) Fourth and Fifth Generation Warfare Arrives on European and Middle Eastern Battlefields. *Strategic Culture Foundation*. Dostupno na: <http://www.strategic-culture.org/news/2015/04/21/fourth-fifth-generation-warfare-arrives-european-middle-eastern-battlefields.html> [Učitano 22. 12. 2017].

Ministarstvo obrane (2017) Pravilnik o izobrazbi. *Narodne novine*, br. 19/17.

NATO. (2014) *Military Decision on MC 0458/3 (NATO Education, Training, Exercises and Evaluation (ETEE) Policy)*. Brussels: NATO HQ.

NATO. (2015) *Bi-SC Education and Individual Training Directive (E&ITD) 075-007*. North Atlantic Treaty Organization, Allied Command Operations (ACO) i Allied Command Transformation (ACT). Dostupno na: <https://www.act.nato.int/images/stories/structure/jft/ptecs/etd-075-007.pdf> [Učitano 22. 01. 2018].

Paile, S. (2011) *Compendium of the European Military Officers Basic Education*. Warsaw: Department of Science and Military Education - Ministry of Defence of Poland.

Pielmus, C. (2013) Between two Cultures: from the Military Culture to University Culture, Conclusions on the Organisation for Police Officers' Initial Training. *Revista Academiei Fortelor Terestre*. 18(4), 374–382.

Puljiz, I. i Živčić, M. (ur.) (2009) *Međunarodne organizacije u obrazovanju odraslih*. Laduč: Minerva Graphica d. o. o.

Purković, D. i Bezjak, J. (2015) Kontekstualni pristup učenju i poučavanju u nastavi temeljnog tehničkog odgoja i obrazovanja. *Školski vjesnik*. 64(1), 131–152.

Smerić, T. (2002) Vojna profesija, komparativne orijentacije i transformacija civilno-vojnih odnosa. *Društvena istraživanja*. 1(57), 67–88.

Tatalović, S. i sur. (2009) Sigurnosno i obrambeno obrazovanje u Republici Hrvatskoj. U: Tatalović, S., ur. *Zbornik radova Obrambeno i sigurnosno obrazovanje u 21. stoljeću*, 14. – 17. rujna 2008. (pp. 9–60). Mali Lošinj. Zagreb: Politička kultura.

Vlada RH. (2002) Strategija obrane Republike Hrvatske. Narodne novine, br. 33/02.

Vlada RH. (2013) Strateški pregled obrane. Narodne novine, br. 101/13.

Vojna enciklopedija (1973) Svezak 6. Beograd, Redakcija Vojne enciklopedije, Vojnoizdavački zavod Beograd.

O autoru:

Andrija Kozina (andrija.kozina@morh.hr), brigadir, časnik za znanost i razvoj u Centru za obrambene i strateške studije „Janko Bobetko“. Predavač i suradnik na predmetu Vojna pedagogija na Vojnim studijima Hrvatskog vojnog učilišta i član NATO Defence Education Enhancement Program (DEEP) tima. Područja interesa i istraživačkog rada su profesionalno vojno obrazovanje, suvremene metode poučavanja, razvoj kurikuluma, interkulturalizam, mješovito poučavanje (Blended learning), andragogija i cjeloživotno učenje.